GEORGII WOLFF-GANGI WEDELII,

MED. DOCTORIS, CONSILIARII ET ARCHIATRI SAXONICI, THEORETICES PROFESSORIS PUBLICI, & h. t. DECANI,

PHARMACIÆ ACROAMATICÆ

DISPUTATIO XIII.

DE

VIRIBUS SALIUM, SIRUPIS, SUCCIS ET ROB,

EODEM PRÆSIDE,

publicæ disquisitioni subjecta

à

DANIELE BOESIO,

Regiomonto Borusso,

IN AUDITORIO MEDICO,

AD DIEM MAII M DC LXXXVI.

JENÆ,

LITTERIS KREBSIANIS.

VIRIS

Nobilissimo, Excellentissimo, Experientissimo

DN. GOTHOFREDO Sand/

Phil. & Med. Doctori, in florentissima Academia Regiomont. Prof. Publ. famigeratissimo,

Plurimum Reverendo, Amplissimo, Excellentissimo

DN. M. BARTHOLOMÆO Goldbach/

Historiarum in prælaud. Academ. Profess. Celeberrimo, Ecclesiæ Palæopol. Regiom. Archi-Diacono meritissimo,

Nobilissimo, Prudentissimo, Spectatissimo

DN. JOHANNI Böß/

Scabinatus Reip. Cniphof. Assessori dignissimo,

Fautoribus magnis, Affinibus, Fratri observandis, colendis,

Specimen præsens Academicum

officiosè offert & dedicat

Libri II. Sectio IV. Caput V.

De Viribus salium.

SPeciatim attendi merentur vires salium, de quibus not.

1. *Salia alcalia omnia acidum absorbent, & sanguinem rarefaciunt: eminentius volatilia, minori gradu fixa.* Quemadmodum per mechanicam id visitur extra corpus, ita in corpore effectus hic est generalis, communisque alcalium, quod acidum destruant, sive in primis viis, ipsoque ventriculo residеat, sive in massam sanguineam intimius receptum hic illic fixantem edat effectum. Absorbent acidum, non tamen æquè cum effervescentiâ notabili semper & sensui manifestâ, ut extra corpus, siquidem sub sulphuris & caloris vitalis concursu id fit, uti nec spiritus ⊖is ✱ci vinosus ab ullo acido præcipitatur, sed amicè coitedulcatque. Ex hoc ipso verò effectu communi plura alia phænomena explicari possunt. Inprimis verò alcalia rarefaciunt sanguinem, uti opposita illis acida coagulant. Rarefaciunt, quatenus roborant sal volatile sanguinis, & quatenus expandunt sulphur, serumque reddunt fluxile, unde & spiritus ⊖is ✱ci urinosus sanguini è venâ educto confusus illius colorem non deturpat, sed exaltat magis, ejusque consistentiam firmam respectivè reddit, fibras æquali mixturâ sustinendo, non dimovendo. Rarefaciunt positivè volatilia, ob sal & sulphur volatile promptè in venas latum; rarefaciunt privativè fixa & volatilia, quatenus frenum rarefactionis acidum excutiunt. Sin oleositas accedat manifesta, exemplo salis volatilis oleosi aromatici cujusvis, longè efficacius & evidentius id contingit. Idem hinc præstant suo modo alcalina. Ob id verò, quod serum reddunt fluxile salia, quod cum nitrosis alcalia habent commune, minus locum habent, ubi motu & fluxilitate jam delinquit, ut in catarrhis, præsertim tenuibus, tussi, diarrhœâ, dysenteriâ, etiamsi peccet acidum, tamen non conveniunt. Adde, quod ideò quoq; salia alcalia inter calefacientia sint locanda.

2. *Salia urinosa diaphoretica, excitativa, bezoardica, ce-*

phalica, cordialia funt volatilia. Sive ea confideremus folida, five fluida, perinde eft; five in concreto, prout fubjectis, è quibus parantur, adhuc immerfa funt, five in abftracto, feparata ab iisdem. Diaphoretica funt volatilia, ubivis nomini fuo conformia, unde fudorem potenter cient,& in expellendis variolis, bubonibus, petechiis,fcabie &c. naturam fummè juvant, ubi ftimulo opus habet, non item ubi freno. Excitativa funt, tum in hoc, tum in genere archei, præcipuè in iis affectibus, ubi impellendus & citandus eft in motum, in affectibus foporofis, paralyfi, fyncope, lipothymiâ, apoplexiâ, intus & extus, folo etiam odoratu. Excitant potenter,unaq; poros obftructos referant. Bezoardica funt, tum per fe, ut fpiritus cornu cervi, ferpentum, viperarum, eboris, eorundemque falia volatilia; tum cum aliis.Sunt inftar ☿ii, femper activa, cum quibus ergò junguntur, illa quoque reddunt talia,ut ℞a bezoardica,rhabarbari, ☿ii &c. volatilis ita redditur. Sunt cephalica & cordialia volatilia, funt & antifcorbutica, pofito indicante laudato, quiete humorum, *στάσει*, torpore,acore. Quo abfente etiam nociva evadunt,non fuâ, fed utentis culpâ. In fcorbuto v. g. calido *φλογώδει*, ebullitiones, anxietates cient,& fymptomata omnia potius excitant, quàm ut mitigent,unde eo cafu cedunt acidis, aqueis, & temperatis aliis præcipitantibus. Ufu verò obtinuit, ut fpiritus ⊖is ✱ci refpectivè magis extrà febrilem ftatum, fpiritus eboris, cornu cervi magis præfente eodem adhibeatur,licet exigua fit differentia, potiffimum ob teneritudinem& oleofitatem, quam conftantem quafi fecum fervant illi fpiritus, illa falia volatilia.

3. *Salia alcalia fixa viribus fpecificis & dotalibus mixti carent, non tamen ejusdem per omnia funt indolis.* Quando fuis indulgent & delectantur fœtibus Chimici, plus etiam virtutibus falium adfcribunt, quàm reverà præftare poffunt. Alii mitius rem exponunt, & aliquid fervari de virtute priftinâ concedunt. Senfus verò ipfe teftatur, *κρᾶσιν* mixti per ignem deftrui,deftrui feminalem vim, quæ & viribus talem fe exerit, deftrui texturam particularum, ut ex amaro, acidulo,infipido, odoro-

nil amplius restet, hujusmodi vel umbram referens, unde omninò frustra quæras pristinam formam. Unde è plantis cephalicis, cordialibus, purgantibus, stomachicis, non licet sal cephalicum, cordiale, purgans, expectare, & quod præstant in hoc salia, id faciunt suo modulo, citrà pristinam texturam. Hæc ut sunt verissima, ita nihilominus fatendum est, non minus differre quoque salia alcalia fixa à posteriori, quemadmodum differunt à priori. Non una omnium est textura plantarum, sed particulis diversis, aliter atque aliter positis, gaudent, unde consequens est, non unum idemque sal in calcinando emergere, atque sic aliud præ alio quoque secundum quid eligi debere, ad hæc vel illa viscera alteranda, ad hunc illumque effectum specialem & determinatum, quem intendimus. Hinc varii velut gradus & species salis alcali fixi concedendi sunt, quæ differentia per mechanicam etiam demonstrari potest, teste *Tachenio Hippocr. Chim. c. 7. p. 30 seqq.* quatenus solutio ☿-ti cum aquâ simplici facta, aliter ab hoc, aliter ab alio sale, itidem in aquâ soluto, præcipitatur, cum tamen volatilia salia albicantem sistant. Hæc ipsa verò volatilia alcalia majori gaudent privilegio, hæc quippe essentiam mixtorum unitam possident, ob salis & sulphuris conjunctionem. Hinc sal volatile liquidum cochleariæ, sal volatile liquidum liliorum convallium vestigia manifesta saporis odorisque obtinent.

4. *Salia alcalia fixa vires habent communes plurimas, specificas originarias nullas, secundarias plures.* Si in laudes salium excurrere velimus, amplissimus hic se offerret campus. Potiores saltim videbimus virtutes. Salia v. g. (1.) *aperiunt* & resolvunt. Saponaria seu abstersiva sunt, venarum amurcam abstergunt. Hinc, ut verbis utamur *Highmori lib. de affect. hypochondr. p. 129.* succos figendo & præcipitando acidos fermentationem tollunt, atque sic sine tumultu & turbatione cibi in ventriculo dissolvuntur, & sanguis per totum pacatius circulatur microcosmum (2.) *Leniunt* & stimulant; non purgant, quod nonnullis visum est ad instar purgantium aliorum, sed leniunt tamen, fluxilem reddunt pituitam, extricant humores & expultricem admonent officii, virtute ab-

ſterſoriâ. In tenerioribus verò, & ubi magis ἀναίσθητος eſt ventriculus, viſuntur ſæpè etiam purgare, quod aliàs de nitroſis valet κατ᾽ ἐξοχὴν, unde vidimus ab arcano duplicato ad ℈j per tres dies continuos aſſumpto purgatam quotidiè fœminam. Hinc purgantibus infuſis & pulveribus commodè adduntur ſtimuli loco. Hinc tinctura ⊖lis 🜿ri in alvo pigriori, qualis eſt in ſenibus, commendatur cum fructu. (3.) *Urinam & ſudorem movent.* Diuretica & diaphoretica ſunt omnia alcalia, quatenus ſerum, utriusque materiam, in motum cient & reſolvunt unà, unde etiam ſunt nephritica, calculum, ſabulum, & arenulas expellunt. Si verò inter ſe comparentur, alcalia fixa magis urinam, volatilia ſudorem magis pellunt, & hoc fine eliguntur conſultius, quia nempe ad ſudationem halituoſitas ſeri major requiritur, ad urinam reddendam fluxilitas ſufficit. (4.) *Febrifuga* ſunt; ſeu ebullitiones in corpore febriles exortas compeſcunt; Volatilia magis in continuis, ad diſpellendum μίασμα peregrinum, & roborandum vitale ſulphur ſanguinis: Fixa in intermittentibus, (licet ~us ⊖is ✱ci ejusque ſal volatile in quartanâ eligatur magis,) ut ſal cardui benedicti, centaurii minoris, abſinthii eo nomine celebria ſunt, ſive ſola, ſive quod melius, ſimul mixta & coalita cum nitroſis. (5.) *Corroſiva* ſunt; ſi id expetatur. Viſitur id in ſalibus alcalibus volatilibus quoque aliquando, ſi magis ſint unita & acuata, uti ~us ⊖is ✱ci, ſi deguſtetur recens & fortior, excoriat ſæpè linguam; & in fixis roboratis calce vivâ. Minori gradu corroſionis ſunt cathæretica ſaltim; majori cauſtica. Quæ omnia etiam ſuo modo, exiguâ differentiâ, de ſalibus omnibus in genere prædicari poſſunt. Hinc patet etiam facilè, quid ſentiendum ſit de ſalibus compoſitis, quæ à nonnullis deprædicantur, ut apud *Mynſicht. in Armament.* Pluribus etiam de ſalium hâc virtute legi meretur *Helm. l. poteſt. medicaminum*, item *Laur. Hoffmann. de uſu & abuſu medicamentor. chimicor. p. 106.* ubi qualitates illas ſpecificas latius rejicit, & pleraque è vegetabilibus parata ſalia unius ejusdemque virtutis & efficaciæ affirmat.

5. *Salia alcalia media & nitroſa ventriculo minus grata, magis*

magis acida sibi relicta. Variè à salibus afficitur ventriculus, unde in ipsorum adhibitione meritò hujus semper ratio habenda, prout vel acido abundat, vel caret; prout item magis vel minus sensilis, prout strictura vel laxitate villorum gaudet. Cum enim alcalia omnia acidū destruant, ventriculi verò menstruū ad acidulum inclinet, ab eorundem usu frequentiori sensim sensimque appetitus emori observatur. Valet id non solùm de salibus fixis, sed & volatilibus, quod damno suo experiuntur, qui ~u ⊖is ✱ci volatili utuntur largius, quatenus lassari corpus & appetitum indies imminui observant; imò & de alcalinis ipsis, oculis cancrorum, cretâ, conchis. Hinc ad voracitatem corrigendam ⊖ ♀ri deliquatum & similia porriguntur in praxi. Quo loco notandum venit, non quodvis acidum ventriculo esse gratum vel domesticum, familiare. Toto enim die videmus acido abundante, in ventriculo appetitum nullum esse, ob fixitatem majorem scilicet. Quam dum moderantur, corriguntque alcalia, & ejus generis alia alcalina, stomachicorum classi accensentur non immeritò, modò respectus habeatur ad dictam humorum qualitatem. Idem de arcano ♀ri, de ♀ro ⊕lato & aliis valet. Licet enim hæc non æquè absorbeant acidum, laxant tamen villos & fict num ejusdem. Nitrosa verò id inprimis præstant: laxant villos & stimulant, unde cautè eo casu porrigenda, etiam in febribus, quando ventriculus non respondet, & alvus laxior est. Magis amica sunt acida, quod præter alias rationes, mucum, seu pituitam, & bilem, quæ ipsi ventriculo maximè sunt damnosa, incidunt & domant. Modò itidem sint proportionata. Ferre potest sanè ventriculus longè majorem acrimoniam, quàm lingua & fauces; patitur tamen suos manes & corrosionem ab acidis excedentibus, unde succus citri quoque immoderatius haustus escharam inducit. Acida verò sibi relicta dicuntur ad differentiam aliorum, quæ accessione & miscelâ suâ eadem modificant, ut particulæ minerales, metallicæ, austeræ, stringentes fortius, aliæque.

6. *Salia non agunt nisi soluta, seu solutæ agunt efficacius.* Receptum hoc assertum est in scholis medicis, & in praxi usitatum.

Non agunt nisi soluta internè, hinc quando salia febrifuga aliaque propinantur, commodè prius in vehiculo distemperantur, ut sic promptiorem inveniant in vasa aditum. Hinc acidulæ, thermæ, efficaciam suam maximâ ex parte sortiuntur, quod nil aliud quàm soluta sunt salia. Hinc etiam in corporibus squalidis & siccis, cum non inveniant æquè sufficientem quantitatem lymphæ solventis, minus operantur. Ipsaque fluida sic cum salibus, quibus conjunguntur, quasi dividunt vires, ut eò promptius utraque juncta agant. Sic nitrosa etiam interius & exterius idem verificant, ut ⏀ ♃iatum liquidum pro gargarismatibus, pro epithemate ad frontem &c. Non agunt enim nisi soluta etiam externè, v. gr. in fonticulis excitandis; hinc leviter imbuitur salivâ lapis corrosivus, neque applicatus siccus quoque prius corrodit, quàm è poris glandosis sortiatur solutionem. Adeò proprium est salium, solvi amicabiliter, & solutione præviâ agere. Idem quoque de sulphure & aliis valet. Quæcunque à menstruo universali ventriculi non solvuntur, opiata, purgantia, emetica, aliaque, non acquirunt vim suam & actionem. Solutionem hinc sal quoque largitur sulphuri & aliis. Licet verò non solvantur integrè alia medicamenta, ut salia, impraegnant tamen lympham suo charactere, ut sic agat. Non agunt nisi soluta, inprimis centraliter, (fluorem adepta esse vocant medici,) in operationibus chimicis, exemplo nitri, vitrioli, sibi relictorum & in aquam fortem destillatorum.

7. *Salia lixiva ab acidis correcta magis grata, nec inefficacia; quin polychresta.* Enixa salia virtutem cum aliis habent communem, quam diximus, variis verò de causis eorundem præparatio inventa est & commendanda. Ita enim aliam texturam nacta vires quoque alias, sæpè nobiliores & polychrestas, indipiscuntur. Deinde vitia, si quæ habent salia, sic corriguntur. Acida facilè stupefaciunt dentes, si liquida fuerint, nec solidari æquè, quà talia, norunt, hoc pacto verò consistentiam solidam acquirunt & gratiam; ipsa verò lixiva quoque inprimis reverà ob lixiviosum saporem nauseabunda sunt, & à delicatis minus assumuntur. Hinc correctionem inveniunt &

gratiam.

gratiam. Exemplo sit ⊖ 🜿ri, indeq; enata 🜿us 🜖latus & arcanum 🜿ri. Tartarus vitriolatus & inter magisteria referri meretur, ratione præcipitationis, & salia enixa, ratione immutationis. Cumque eo coincidit spiritus vitrioli vel salis coagulatus, quando sali tartari, absinthii, cardui benedicti &c. affunditur successivè spiritus vitrioli, vel salis. Idque commodius ferè viâ humidâ, ut sal 🜿ri bonæ notæ & albicans solvatur, & soluto affusio fiat eò usque, donec effervescere invicem definant, de quo suprà jam dictum. Arcanum verò tartari seorsim, aliàs terræ foliatæ, salis vini essentialis, aliisque pluribus nominibus veniens, è ⊖is 🜿ri & aceti coitione nascitur, nilque aliud est, quàm ⊖ 🜿ri, acido vini puro, seu aceto destillato saturatum, liquidum & solidum, licet hoc rarius, illud frequentius in usu sit. Exemplum hoc est methodi chimicorum, qui separare partes ab invicem & separatas conjungere satagunt. Duo verò sic eveniunt notabilia: unum primariâ intentione, sal medium, quando alcali tartari sic saturatur, sali sicco affundendo toties acetum destillatum, per vices moderandâ effervescentiâ, donec hoc abstractum successivâ affusione reddatur sibi simile, odore & sapore. Liquor enim à miscelâ hâc primum fit planè insipidus & dulcis. Quem in finem fit evaporatio, vase aperto vel clauso, phlegmatis insipidi, ad ℥j. salis, aceti destillati ℔j. circiter ad ij. requisitâ. Obtento saturationis termino, 🜈i rectificatus, vel tartarisatus, ab eodem sale abstrahitur, & hinc phlegmate proprio vel aquâ roris majalis solutum, servatur ad usum. Ita habetur enixum medium sal, virtutibus insignissimis conspicuum, v. g. diureticum, nephriticum, hypochondriacum, febrile, ad laxanda seri & bilis, in infimo cumprimis ventre, coagula, & temperandum fervorem. Unde in affectibus hypochondriacis, calculo, hydrope, febribus intermittentibus, tum per se, tum cum tincturis martialibus, quas ipsas etiam variis modis exhibet, egregium est. Alterum intentione secundariâ, & per accidens, sulphur cœnosum & terreum tingens. Quando enim commiscentur acetum destillatum & ⊖ 🜿ri, dictâ ἐγχειρήσει, licet acetum destillatum sit purissimum, cui etiam id adscribi

 nequit,

nequit, & ⊖ ☿ri albissimum; tamen sulphur emergit impurum ejusmodi, unde tingitur liquor, ipsumque in filtro remanet.

Salia ergò sunt corpora sapida & solubilia, è mixtis, volatilia propulsione & putrefactione, fixa elixiviatione & evaporatione parata, viribus quælibet diversis prædita.

LIBRI II. SECTIO IV. CAPUT VI.

De Sirupis.

NOn pauca ab Arabibus mutuata est Pharmacia, qui præparationi eorundem selectiori primum lapidem posuêre, & Galenicæ & Chimicæ. Inter hæc SIRUPI quoque nominandi, Græcis cogniti quidem, quod oxymelitis exemplo verum est, exculti verò extra Græciam. Hinc not. 1. *Sirupi sunt extracta mollia, seu liquida, & diffusa sacchamta.* Non per y, sed per i scribendos sirupos exinde notum est, quod Arabes y careant. Cum ergò nomen dederint medicamento, meritò quoque scriptio genio linguæ ipsorum conformis retinenda est. Extracta sunt, ut suo loco dictum, medicamenta spissa, è plantis petita per διάκρισιν, ut potiorem virtutem eorundem sic obtineamus. Spissa sunt tum absolutè, quibus v.g. ad pilulas, bolos &c. utimur, vel secundum quid, liquida quidem, sed respectu essentiarum magis concentrata. Ad hæc itaque meritò referimus sirupos, tum ratione consistentiæ, tum ratione virium, & quod potissimum est, ratione præparationis quoque. Quod selectiori Pharmaciâ sunt essentia & extractum, id in Galenicâ vulgari sunt decocta & sirupi. Conveniunt ergò sirupi cum extractis à priori, quatenus & in illis vires suo modulo extrahuntur, licet paulò grossiori & substantificè magis, menstruo accommodo speciali. Conveniunt à posteriori, quatenus non liquida illa consistentia relinquitur, sed extractio combinatur cum evaporatione, ad justam consistentiam. Differentiam verò specificam largitur modus substantiæ & additamentum. Sirupi enim extracta obtinent diffusa, non ita concentrata, ut

reliqua chimica, unde & dosi distinctâ gaudent, majori longè præ extractis. Extracta continent non pura & sibi relicta, sed saccharata, quod ipsum etiam diffusiorem reddit corporaturam.

2. *Sirupi vel completi sunt, vel incompleti; simplices vel compositi.* Incompletum vocamus, ob defectum ingredientis, seu elementi alterius. Quod ut pateat, tenendum est, sirupum propriè notare saccharum vel mel decoctione fluidum redditum, seu solutum, sed inspissatum; ut julep propriè saccharum decoctione fluidum redditum, seu aquâ dissolutum & coctum, factâ cum albumine ovi clarificatione, unde differentia & convenientia sirupi & julepi patet. Sirupus ergò saccharo & melli communis est, julepus soli saccharo competit, ex melle verò solutio dilutior audit hydromel magis, quàm julepus; imò & mel nomen suum magis retinet, ut dicatur oxymel v. gr. mel anthosatum, mel ☿le, violarum, quod sirupi consistentiam per se adæquet magis. Quando itaque scribitur sirupus simpliciter, & absolutè, sine additamento aliquo, intelligitur solutio talis sacchari vel mellis, Sirup / qui rectius hinc sirupus sacchari seu de saccharo, (saccharum fluidum commune vocant in Taxâ Wittebergenses,) & sirupus mellis vocatur. Hunc itaque sirupum incompletum licebit nominare, quod medici materiam & formam in suis spectent medicamentis, sibi verò relictus sirupus formâ illâ caret. Quandò verò, (uti quidem in officinis sirupos habemus,) sirupus hic hujus vel illius plantæ vires continet, tunc demum, quoad intentionem illam medicam, completus est, & dicitur hinc sirupus v. g. pæon. violar. papav. id est, sirupus, viribus seu extracto dictarum plantarum fœtus. Uti quoque efficacia intenditur aliis consimilibus ex plantis paratis, v. g. cum aceto, unde cum melle oxymel, cum saccharo oxysaccharum decoctum. Quomodo verò sirupus hujusmodi incompletus paretur, videri meretur *Dispensatorium Coloniense*, quod præ omnibus aliis accuratissimum est & maximè commendandum. *p.79. b.* Quamvis verò & illo dicto sensu commodè appellari possit sirupus simplex, attamen cum medicis propriè simplex audiat respectu compositorum, simplicem dicimus ex

uno aliquo paratum, compoſitum, qui ex pluribus, quem etiam magiſtralem vocant nonnunquam; ut ſirupus de 5. radicibus, de cichorio cum rhabarbaro.

3. *Sirupi ex plantis fixioribus parantur.* Materiam, ex quâ parantur ſirupi, ſeu ſubjectum principale, conſtituunt plantæ, earumque partes, radices, folia, flores, ſemina, cortices, ſi latitudinem præparationis ſpectemus & compoſitionem; ſucci item earundem & extracta ipſa. Animalia non ingrediuntur, vel ſirupiſationi ſubjiciuntur, quod corruptibilia magis ſint; nec hâc formâ durationem ſortiantur, quin ſic facilius in putrilaginem ſolverentur. Unde qui virtutes animalium quoque ſubjiciunt ſiruporum formæ, minus ab experientiâ habent ſuffragium; niſi forſan fixior aliqua animalis pars in ſirupum compoſitum recipiatur. Nullus, quod ſciam, ſirupus ex inſigni illâ farragine animalium claſſi adſcribitur. Adæquatè ex mineralibus quoque parantur, quæ quidem quoad hoc cum plantis ſymbolizant, extrahi poſſunt, vel ſolutiones ſuas exhibere hâc formâ. Sic in uſu eſt ſirupus coralliorum & ſirupus anticachecticus martialis, à *Zwölffero*, & ſulphuratus à *Williſio Tr. de ferment. cap. 9. p. m. 65.* quo in affectibus thoracis vix detur præſtantius remedium, memoratus. Præ reliquis mars huic negotio eſt aptiſſimus, quod acidis quibusvis mitioribus auſcultet, &, præter tartarum, etiam in ſaccharo inveniat clavem, unde aptiſſimum foret, ut ſirupus martialis ſimplex ſaltim, (nam Zvvölfferi eſt maximè compoſitus,) in officinas inferretur, obſtructionibus illis eximiè conducibilis, ubi motus fermentativus humorum inducendus vel juvandus eſt, ut in obſtructione menſium, obſtructionibus hypochondriorum, cum alvi obſtructione, & fermentatione peregrinâ ὀργασμώδει deficiente. Principaliter verò & frequentius ex plantis parari conſuevêre, non quibusvis tamen, ſed fixioribus, quæ luſtrari merentur ſeorſim.

4. *Quæcunque minus odorata & reſinoſa, acetoſa, amara, dulcia, colorata, pulpoſa, purgantia, ut magis fixa, ſirupis aptiora.* Fixa poſſumus dicere, reſpectu ſulphuris, & reſpectu ſalis. Aërea, volatilia, ſulphurea & ſalina huic formæ minus quadrant,

id

id quod per affinia formatum aliarum genera illustrari potest. Ita enim quæcunque sunt destillationi apta, minus apta sirupisationi; illa enim evolvi gestiunt & per alembicum ferri, hæc retineri & in fundo subsidere. Quæcunque decoctioni sunt apta, illa & sirupis, inprimis cum decoctio ancilletur ipsi sirupisationi. Ex quibuscunque extracta menstruo aqueo fieri, eadem & sirupisari queunt, & contrà. Hæc si intueamur, tum quoad notas, odorem, saporem, substantiam, tam quoad vires, res erit clarior. Odorata minus sirupis apta, quippe odor in subtili *ἀναθυμιάσει*, volatili magis & aëreâ, consistit, adeoque dissipabili; unde sirupi ex plantis cephalicis inertes sunt, non minus ac extracta; aquæ verò destillatæ optimæ. Sic etiam resinosa excluduntur. Resinæ sunt duplices: aromaticæ, volatiles, odoratæ, sale volatili magis fœtæ, ut aromata omnia, cinamomum, angelica, ostrutium &c. Et fixæ, ut in purgantibus, quibus & medias facilè est addere. Utrâvis gaudentia, minus commodè sirupisantur. Illa ob volatilitatem igni cedentem, hæc non ob fixitatem, sed decoctionis ineptitudinem. Unde ratione saporis optimi sirupi sunt acetosi, ut ribium, berberum, acetositatis citri, acetosæ, acetosellæ. Commodi etiam amari, ut sirupus scordii, cardui benedicti, senæ, rhabarbari; è dulcibus, sirupus de glycyrrhizâ; colorati & tincti, ut papaveris rhæados, aquileg. violar. bugloss. borragin.; pulposorum, ut cynosbati, fragor. cerasor; purgantes, jam laudati. Reliqui ex hisce æstimandi, unde sirupus meliss. liliorum convallium minus boni. In quibus verò utrumque visitur, particulæ volatiles & fixæ, ratione harum sirupis inserviunt, exemplo cinamomi. Notabile tamen est, mucilaginosa minus commodè sirupos ingredi, quia consistentiam eorundem deturpant, unde in sirupum de althæâ Fernelii difficultates notantur à *Zwölffero*. Neq; aliud huic rei remedium est, quàm ut mucilaginosa illa, quorsum & semen cydoniorum, gummi arabicum, tragacantha &c. inprimis spectant, vel sub finem solùm injiciantur, sicque mucorem non plenariè dimittant, vel, quod usitatius, in panno ligata incoquantur, quò sic refractè saltim viscedo egressa non decocti consisten-

 tiam

tiam ſpiſſiorem, colationi & uſui minus aptam, reddat. Terrea ipſa quoque hunc cenſum ſubeunt. Hinc

5. *Sirupi menſtruo aqueo, ſolvente ſaccharum & extrahente vires, parantur.* Illa extracta hoc loco intelliguntur, & apta ſunt ſirupi formâ diffusâ extare, quæ menſtruo aqueo elicere integrum eſt; excluduntur, vi contrariorum, quæ ſpirituoſo egent. Exemplo ſint purgantia. Quæcunque decoqui poſſunt, ſalvis viribus, & in decoctis operantur feliciter, illa largiuntur ſirupos purgantes, ut ſena, rhabarbarum, helleborus, quorum ſirupi ſimplices & compoſiti ſunt optimi; quæ minus, exulent, ut ſcammonium, gialappa, mechoacanna. Tale menſtruum eſſe & ſtatui poteſt duplex, commune; adſcititium, aqua ſimplex, & proprium, domeſticum, intrinſecum, ſuccus florum & fructuum, uti ſirupus ex ſucco roſar. de pomis, berberibus, rib. acetoſ. citri. Cumque aqueis acida ſint affinia, & ubi deſinunt aquea, incipiant acida; hinc & acidi liquores, ipſumque acetum optimè ſirupiſantur, ut in oxymelite & oxyſaccharo ſimplici & compoſito. Cumque ſaccharum promptè ſolvatur, & addatur potius aliis quæ recipit, quàm hæc illi, potior ſemper quoad vires ratio hujus extractionis habenda eſt. Hinc cognitis hiſce vel ſuppoſitis de omnibus quaſi plantis ſtatim judicari poteſt, utrum ad ſirupiſationem ſint aptæ, nec ne. Vinum verò ex eâdem ratione non commodè loco aquæ ad ſirupos conficiendos recipitur, quia partem volatilem ſpirituoſam igne dimittit, relictâ acidâ, tartareâ. Fiunt ergò ſirupi vel ex ſuccis, vel decoctis, cum ſaccharo vel melle incorporatis: licet etiam quibusdam cum ſapâ eosdem, inprimis pectorales, parare lubido ſit.

6. *Sirupis obſtetricantur decocta.* Idque tum ratione ſacchari, tum ratione extractiformiter jungendorum. Saccharum cum aquâ ſolutum, decoctione ad juſtam conſiſtentiam ſirupi formam acquirit. Plantæ decoctione in liquorem & ſaccharum vires deponunt. Conveniunt decocta cum ſirupis à priori, differunt à poſteriori. Decocta in ſirupis parandis ſecundariâ intentione adhibentur. Differunt verò ſpeciatim

coctionis

coctionis morâ, sive consistentiâ, quam decocta aqueam, sirupi melliformem, mollem requirunt. Differunt additamentis; in decoctis saccharum, vel edulcatio cum saccharo, cum sirupo, stat post principia. In sirupo primarium est ingrediens. Differunt saporis gratiâ, quam saccharum fœnerat. Differunt duratione; decocta ob aquositatem paucos dies, sirupi menses, imò annos durant. Ipsa verò coctio in sirupis non uniusmodi observatur. Alii enim sunt sirupi liquidiores, seu aquosiores adhuc, differentes magis, quos sirupos longos vocant, q. d. diffusos, adeoque minus durabiles. Alii spissiores, qui ætatem ferunt, minusque diffluunt, cujus indicium in orbe vel ungue fieri potest. Nimirum quò magis durabiles expetuntur sirupi, eò ad spissiorem consistentiam sunt coquendi. Quod nisi fiat, facilè mucescunt, corrumpuntur, acescunt. Sin spissiores debito evadant coctione, saccharum granulatur magis, quod præcavetur addito mellis parum, vel ipsâ coctione legitimâ saltim. Sequuntur & in aliis sirupi regulas decoctorum, ratione ponderis plantarum & liquoris, ut ad mij. sive ℥j. circiter mensura aquæ sumatur, ratione item ordinis, quæ primo, quæ ultimo loco sint recipienda. Sic & clarificatio & despumatio huc facit, communes cum coctione operationes, quæ fiunt cum albumine ovi, modò non spuma omnis penitus absumatur, sed & hîc modus in rebus servetur.

7. *Proportio sacchari, succi & coctionis, ex naturâ plantarum & adservationis desideratâ morâ æstimanda.* Succi alii magis corruptibiles sunt, ut aquei, ἄποιοι, insipidi, v.g. buglossæ, borag. portulacæ. Quò magis verò tales, eò majorem quantitatem sacchari vel mellis requirunt, & inspissationem majorem. Et licet hæc utplurimum non determinetur, ubivis tamen requiritur sufficiens, quæ & asservationi respondeat, quæ fieri non potest, nisi evaporentur partes aqueæ ad debitam consistentiam, & viribus; quin & plantas tractandi modo. Quicunque verò succi coctionem minus sustinent, possunt aliâ ratione sirupisari quoque, insigni strategemate, nempè clarificando & sirupisando saccharo seorsim, & hinc ad justam consistentiam

ſtentiam per ſe cocto ſuccos remiſcendo, ut illâ coalitione & mixtione eadem proportio emergat. Id partim de iis valet, quæ minus coqui gaudent, partim etiam de aliis. Sic ſi eſſentiæ papaveris rhæados ſeorſim per decoctionem, more *Angeli Salæ*, paratæ addatur ſaccharum ad ſirupi formam coctum, extemplò evadit ſuccedaneum, imò par medicamentum ipſi ſirupo papaveris rhæados. Adeoque ſirupi quoque fieri poſſunt ſimplici miſcelâ eſſentiarum harum, ſeu extractorum mollium, cum ſaccharo, ut formam non amittant tamen. Sic etiam quæcunque ex ſiccis parantur, vel minus corruptibilibus, minorem etiam quantitatem ſacchari expetunt. Sic amara, utpote ſapore ſuo minus accepta, majori pondere hujus condimenti indigent. Referri huc poteſt etiam proportio deſpumationis & clarificationis. Purificatio quidem in his inſtituenda, ita tamen, ut ſemper potior habeatur ratio virtutum.

8. *Sirupi modò primario fine parantur & præſcribuntur, modò ſecundario; eoque vel purgandi, vel alterandi.* Primarius uſus ſiruporum eſt variatio remediorum, ut & per ſe exiſtant, tam pro uſu certo, definito, quàm indefinito, & aliis ancillentur. Variatio verò in genere ſi non uſum majorem, gratiam tamen reſpicit & durationem. Obblandiuntur gulæ magis condimento hocce comitata, & amaricantia inveniunt jucunditatem, & acida temperantur, ut pectori alioqui inimica ſic reddantur appropriata pituitæ ibidem reſidenti. Longius etiam ſic ætatem ferunt, inprimis, ſi ad ſpiſſiorem paulò conſiſtentiam fuerint cocti, & ſic ad extemporaneos uſus alios diſpenſari pro lubitu queunt. Hic primarius finis cum per ſirupos in officinis jamdum abundè extantes impetrari ſatis poſſit, rariſſimè hodie præſcribuntur ſirupi novi compoſiti, ita puta ut præparentur de novo, cum ſola miſcela jam præparatorum ſufficiat omnibus modis. Quod ſi tamen id quoque expetatur à quoquam, ad normam decoctorum ℞. radices, folia, flores, ſemina, fructus &c. & decoctione l.a. factâ additâ ſufficienti quantitate ſacchari, exinde paratur ſirupus. Idem etiam ad normam looh ſeu linctuum aptari poteſt. Neque enim looh aliud ſunt, quàm ſirupi

(1) com-

(1) compositi magis, (2) ad pectus & thoracem destinati. Primarius hic finis ex indicatione primariâ regulatur, sive alterandum sit, sive purgandum. Alterandi fine sirupi præcipuè in affectibus faucium & bronchiorum pulmonis inserviunt, exemplo sirupi violarum, hyssopi, papaveris rhæados, oxymellis squillitici. Dulcibus enim abstersivis & mitigantibus hæ partes delectantur. Imò etiam mel rosatum in vulneribus oculorum, erosione gingivarum & faucium unicè prodest, uti & sirupus de aquilegiâ in gingipedio eximius est. Pro reliquis verò partibus non nisi secundario ferè usu inserviunt, quod dum non cogitârunt Galenici quidam satis, sæpè morbos frustrà oppugnârunt his præsidiis, quæ tamen idcircò usu suo non carent insignissimo. Sic & purgandi finem utrumque adimplent, primarium & secundarium. Solis sirupis aliquando expedimus obstructiones alvi, si cœtera consentiant, ut sirupo de cichorio cum rhabarbaro in infantibus & tenerioribus toto die utimur, item sirupo rosarum solutivo. Lubricant enim, & fermentationem humorum egregiè promovent, unaque purgantium vim occulunt; unde & emetica hâc formâ perusitata sunt, ut oxymel emeticum, oxysaccharum emeticum Ang. Salæ, Ludovic. &c. Tacemus purgantia etiam recipi in sirupos alterantes fine secundario, ut incisionem & attenuationem humorum viscidorum adjuvent magis.

9. *Sirupi plurium medicamentorum & condimenta & complementa præbent.* Condimenta sunt propriè dicta in conditis, quippe quæ beneficio sirupisationis confiunt, unde etiam brodium illud ipsum, in nucibus juglandibus, cydoniis, aliisque visendum, nil aliud est quàm ipsissimus sirupus, unde quoque sirupus conservativus zinziberis audit. Ad easdem quippe leges brodii illius fit apparatio, ac de sirupis dictum est. Condimenta quoque sunt saporis, ut sic gratiam concilient, non aliter ac condimenta alia cibis. In specie id valet de purgantibus, unde pulveres purgantes cum sirupis extemplò variis modis variari & misceri possunt. Condimentum & complementum simul præbent aliis liquidis, potionibus, decoctis, julepis.

pis. Complementum mollibus electuariis, bolis, linctibus, & quoad consistentiam & gratiam unà. Interdum excipientis quoque vice funguntur, adeoque juxta leges compositionis medicamentorum majori dosi recipiuntur. Interdum condimenti & corrigentis, adeoque & hujus suo modo regulas patiuntur. Regula est, corrigentium minorem esse debere dosin. Sirupi itaque eo casu & in genere quoque parciori manu, non ὅλῳ θυλάκῳ seu integro medio dispensandi. Non enim tam gratia, quàm virtus spectanda est; imò dulcia majori illâ dosi nauseabanda sæpe & ingrata magis sunt. Gravatur inde ventriculus, & illa eveniunt, quæ aliàs diversis modis à dulcibus proficisci notum est; maximè verò ubi ὀργασμὸς humorum & fermentatio peregrina visitur, ut in febribus continuis & intermittentibus, diarrhœâ, dysenteriâ &c. Medio tutissimus ibit medicus, si nec excedat, nec deficiat, probè affectus & subjecta distinguens.

10. *Siruporum decoctio & adservatio ita moderanda, ne vitium contrahant ullo modo.* Facit huc (1) despumatio, tollendo supernatantem spumam cochleari pertuso seu foraminulento. Non verò omnis spuma abjicienda, sed inutilis saltem, reliqua utilis excipi seorsim, & in sirupum recoqui potest pro suis usibus servandum. (2) Agitatio in mixtis & compositis, ut æqualiter dispensetur virtus, nec, si rudicula sursum non moveantur, nidorem contrahant. Vid. *Dispens. Colon. h. c. p. 96.* (3) Consistentia, sapor & color; ne fiat liquidior, nec ingratior. Sirupi sapore & colore quoque, si potest fieri, præcipuè se commendant, unde hisce studendum quoque. Hinc cum viror in medicamentis ferè ingratus sit præ aliis coloribus, sirupus spinæ cervinæ, sive domesticus vulgò dictus, q. d. ἐπιόριστος, familiaris, vel ideò sensim exolevit hodiè, quod colore illo sive succo viridi (qui aliàs quoque in pigmenta cedit,) constet. (4) Vas pro decoctione & asservatione. Melius parantur in vase terreo aut ollâ vitreatâ, quàm in vase æneo, ex quo facilè venereus character imprimi & derivari in sirupum potest. Præcipuè verò si in vasis stanneis quoque, ut

fit alicubi, asserventur. Inde vitriolicæ metallicæ particulæ, maximè ab acidis, extrahuntur, corpori nocivæ, ventriculo nauseosæ, & ad vomitum citandum factâ dispositione. Sic etiam sirupus, qui cum saccharo fit, quod jam monuimus, majori coctione eget, quàm cum melle, hoc enim balsamicum jam per se & corruptioni minus est obnoxium. Tacemus colationem, quæ in mellibus compositis locum habet, unde mel rosatum colatum præscribitur; item quosdam ex recentibus, alios ex siccis, ut sirupus de rosis siccis, parari, unde vires diversæ.

Sirupi ergò sunt extracta mollia saccharata, è plantis fixioribus menstruo aqueo parata, & cum saccharo coctione inspissata, pro usu purgandi, alterandi, & complemento reliquorum.

Libri II. Sectio IV. Caput VI.

De Succis.

Vidimus Succos investitos in sirupis, videbimus etiam sibi relictos & majori ambitu. Quod sanguis est in animalibus, id succi in vegetabilibus. Prima hinc rudimenta pharmaciæ posuisse videntur succi, facilè parandi, unde intellectus ulterius de viribus concludere potuit facilè. Hinc not.

1. *Succi sunt liquores aquei, vel sibi relicti, vel concreti.* Liquores sunt, vel ipsius succi nomine audito conformi, non unius tamen generis. Liquores, ratione consistentiæ, in plantis sunt vel aquei, adeò ut nonnulli ipsissimam aquam æmulentur, exemplo aquæ sive succi vitis, & betulæ; quales etiam sunt plantarum reliquarum plerarumque. Vel balsamici, ut succus hyperici, oculorum populi; vel medii lactescentes, ut esulæ, scorzoneræ; ac quasi tales, uti succus chelidonii majoris; in his enim partes aqueæ cum sulphureis commixtæ & contemperatæ sunt. Aquei verò dicuntur κατ' ἐξοχήν, non tam quod aquei

aquei sint absolutè & simpliciter, sed à consistentiâ prædominante, quia succi sunt liquores contradistincti oleosis. Olea enim expressa quid aliud sunt, quàm succi pingues oleosi, inflammabiles plantarum? Valet id de sibi relictis & concretis: quicunque nempe succi etiam sicci & concreti inflammabiles sunt, quà tales, ad sulphureos resinasque pertinent magis, licet quidam sint mixti, exemplo opii. Ratione saporis mirum quantum etiam variant; alii quippe insipidi, exemplo aqueorum; alii acidi, ut succus citri; alii dulces &c. congeneres quilibet origini suæ. Liquores sunt sibi relicti, ipsâ illâ fluidâ formâ retentâ, sive illi simpliciores spectentur, minus heterogenei, sive saturatiores contentis, prout variat præparatio, unde vel limpidi sunt, vel densiores, & ad fundum facilè dimittentes contenta. Menstruum enim cum nullum aliud adsit, quàm proprius domesticus succus, sub vehiculo illo aquæ salinæ sulphureæ & terreæ partes, laxius vel intimius solutæ, continentur. Concreti verò succi, seu evaporatione particularum aquearum densati, quamvis solidi, nomen suum retinent, unde succus viridis, opopanax, opium ipsum, succus acatiæ, hypocystidis & alii reverà solidi sunt, & densati, concreti, succi tamen audiunt. Imò cum frequentiori usu celebrentur, hoc loco non tam de iis propositum est agere, quod inter simplicia quasi numerentur, & facta jam magis vendantur, quàm qui Pharmacopœi manu præparantur. Ipsaque illa concretio modò à naturâ ipsâ, modò ab arte fit.

2. *Succi è partibus vegetabilium mage succulentis præcipuè parantur.* Subjectum succorum sive materiam ex quâ constituunt principaliter plantæ, generali notione, ut & arbores sic & frutices complectamur. Facilè tamen patet, non æquè ex totâ plantâ succum elici, cum differant partibus integrantibus, cum differant essentiali humido, aliæque partes aridæ, aliæ humidæ magis observentur, succo vitali vegetabili non æqualiter dispensato. Sunt quædã exuccæ seu sicciores, quæ hinc nullo modo hunc censum subeunt; saltim respectivè, ut gnaphalium, conyza, quæ hinc Germanicè etiam Dürrwurtz audit, & alia. Vel tacentibus

bus verò nobis jam intelligitur, plantas indigitari non aridas, ſed recentes. Quæcunque verò aridiores ſunt per naturam, illæ ad ſuccum fundendum minus aptæ vel uſitatæ, tum quoad partes, tum quoad totum. Eſt tamen & hîc diſtinguendum inter ſucculentiam patentem & latentem. Sunt enim quædam primo intuitu minus ſucculentæ, quæ tamen in receſſu abundantem ſuccum occulunt. Exemplo ſit capillus veneris, de quo laudabimus experimentum *Scaligeri, l. 1. de plantis, p. m. 189.* Noſtis, *inquit*, eam trichomanis ſpeciem, quàm vocant capillum veneris, ut ea ſit arida, ſi tangatur; ut prorſus exucta videatur: & nomen ipſum adianthi favet opinioni. Ex ejus herbæ ℔ iv. parum abeſt, quin tantundem prematur ſucci. Hinc verò modò ex radice elicitur ſuccus, ut ex cepis, & inprimis ex radice iridis noſtratis, pro hydragogo; modò frequenter etiam ex foliis, ut acetosâ, hyoſcyamo, tabaco &c. modò ex floribus, ut roſis, violis, bugloſſæ; modò ex corticibus, uti ſuccus ex corticibus citri viridibus, medius ille & ſuaviſſimus, acido-aromaticus; modò ex fructibus, ut uvis, cydoniis, pomis. Quin & partes alioquin aridæ certo & ſtatuto tempore fundunt ſuccum magis.

3. *Succi vel inciſione, vel contuſione, & expreſſione parantur.* Tacemus ſuccos ſponte ſuâ enatos, & concretos, & liquidos: Utrosque, concretos tamen magis, uno verbo Græci dicunt δάκρυον, *lacrymam.* Solent enim ſtillare quædam vegetabilia motu proprio ſuccum, etiam non vulnerata, ubi memoranda quoque venit ſalix, quæ certo tempore talem velut ſalivam exſpumat, ſalivæ humanæ perquam ſimilem, ſimul deſtillante guttatim liquore copioſo. Tale quid in gummi ceraſorum, prunorum aliiſque obſervatur quoque, quæ primò ſunt liquida, hinc denſantur è poris exudantia, teſtimonio evidenti, arbores illas mage roſcidum & reſinoſum fovere ſuccum, unde gummata magis ſtillant, ut aliæ fungos magis, aliæ viſcum quoque, aliæ utrumque: quæ ſingula ſi non principium internum ſolum habent, uti videtur ab arbore arceſſendum, tamen comitatum obtinent. Ut verò animalia utcunque vulnerata ſanguinem

ſtillant, ſic vegetabilia ſuccum & ſanguinem ſuum, illâ ſolâ differentiâ, quod magis limitatos habeant terminos, poris ſenſim ab intra occluſis. Qui inciſione parantur & obtinentur ſucci, ὀπȣ̃ nomine veniunt, quamvis ejus nominis autores vix noviſſe videntur ſuccum betulæ & vitis planè aqueum, vel complexi potius aqueos ſimul, unde quod plorare quaſi videantur, lacrymæ nomen ortum. Hoc loco notare lubet, ſuccum plantarum maximam partē verno tempore ὀργασμὸν pati, turgere, & item luxuriari, ut eò ſolum tempore, non alio per totum ferè annum creſcant, quod in arboribus ad oculum patet, exceptis, quæ ob archeum particularem diverſum tempus hoc variant, & vel ſub ipsâ nive florent, exemplo aconiti hyemalis, hellebori nigri. De ſucco betulæ præ aliis legi meretur *Helmontius l. de lithiaſi c. 8. t. 24. 25. p. 708.* Ordinariè verò magis contuſione & expreſſione conſiunt. Ad contuſionem ſpectat quoque tritus, uti poma cydonia contrita largiter fundunt ſuccum, quem aliàs non exhibitura forent, comminutis ſic intimius particulis, ut liquor vinoſus hinc exprimi poſſit. Expreſſio verò fit vel manu cum linteamine, ut ſic caput mortuum ſive feces terreæ ſeparentur, vel cum prelo, vel, quod majus inſtrumentum majori copiæ debetur, torculari, unde & Germ. Preſſe/ à premendo audit. Si enim æſtimemus hinc ſuccos ab origine primâ, nil aliud ſunt, quàm menſtruum univerſale, aqua, ventre, ut ita loquar, plantæ cujusvis immutata, unde ex aquâ v. g. in vite fit vinum, ſolâ immutatione illâ, cui præter archeum, exterius calor ſolaris rarefaciens & coquens plurimùm favet & adjumento eſt.

4. *Succi vel pro uſu extemporaneo vel duraturo eliciuntur.* Extemporaneum voco, qui ad uſum præſentem conſit & impēditur ſtatim, quâcunque demum miſcelâ vel adhibitione ſpeciali. Duraturum, qui ætatem fert. Cum enim ſucci naturâ ſuâ ſint corruptibiles, neque ſe tutari à corruptione, à putrilagine queant, ob heterogeneitatem particularum, multò minus alia; nihilominus tamen materiam utilis remedii conſtituant, etiam tempore, ubi virides plantæ & conſequenter ſuccus haberi non

pos-

possint, cogitatum meritò fuit, quomodo servare in futuros quoq; usus ipsos liceret. Hinc quoque essentia croci cum aquâ vitis præparata, quam ad melancholiam deprædicant, brevi corrumpitur, nisi inspissetur. Nota verò principium corruptionis esse geminum: (1) aquam, (2) ipsi immersas atomos alias, licet primo intuitu minus obvias, sive heterogeneitatem particularum. Cui tertium addi potest externum, aër liber dissipativus spirituum; unde sulphur balsamationis principium invertitur, laxatur & sic corrumpitur, putrilaginemque subit, neque sal tutari ipsum potest, sub istâ miscelâ prædominantis aquæ. Esse verò hæc duo in causâ, patet experimentis variis, v.g. quod aqua pluvia, mense Martio collecta, aliaque simplicior non facilè corrumpitur; quod liquores tales succulenti turbentur, vel fermentescant, neque pristinum suum statum in odore, sapore, consistentiâ servent. Ut itaque ad manus sit succus hic ille, cogitatum est de remediis aptis.

5. *Succi vel superfuso oleo, vel inspissatione, vel condimentis aliis in futuros usus adservantur.* Non solum utile est, succos vinosos cumprimis adservare integros ultra tempus ordinariæ durationis, ut sic mustum v. g. vel tempore hyberno & æstivo haberi possit, pro gulæ illecebris rarioribus; quæ enim rara, cara sunt; sed quoque in usus medicos plures. Præstat id oleum olivarum recens, si liquori in vase vitreo alioque angusti orificii superfundatur, ad digiti v. g. crassitiem, sive sufficienti quantitate, & pro re natâ renovetur. Solet enim ipsum potius corrumpi suo modo, spissescere, & aliam texturam acquirere. Imò non absurdum fuerit oleum destillatum substituere, v. gr. terebinthinæ. Ratio agendi est, quia abarcetur sic aër, unde secum habitant, nec concentrata divelli possunt principia, & tenaculum sulphuris balsamici. Aër quippe corruptor est, & partium volatilium destructor. Oleum occludit omnes poros, omnem aditum, quod non æquè fieri potest aliâ occlusione, licet & illa in statu suo aliquandiu servet, exemplo musti, non fermentati, verhaltene Wein. Pertinet huc & frigus condensans, & sulphur tutans ac concentrans. Utroque modo cavetur, ne calor nativus,

nativus,(sulphur balsamicũ,) exhalet vel destruatur,ac externus corrumpens irrepat.Inspissatione verò id fit, quatenus particulæ aqueæ,corruptionis magnes quidam,abstrahuntur & propelluntur,beneficio caloris,unde reliquæ sub sulphuris tutamine sartæ tectæ servantur contrà omnem corruptionem. Sed aliam sic acquirunt ut texturam, sic etiam ex parte usum.Idem quoque tentatum est condimentis aliis, v.g. melle & saccharo,sale pharmacopœorum universali, de quo mox sub rob, item cum sale, speciatim in succo uvarum immaturarum, sive omphacio, cui parum salis inspergi pro adservatione solet. Curiosus est modus Helmontianus, duplici loco insinuatus, *l. natura contrarior. nescia p. m. 141. §.45.* Discant, *inquit*, herbarum succos, itemq; jura carnium, absque sale,aceto,melle,saccharo & igne condire, atque à putredine per annos vindicare &c. Id verò *Pharmacopol. ac disp. modern. §. 21 p. m. 370.* patefacit.Succus, *inquiens*, rerum, prælo expressus, solo odore cujusdam ignis sulphurei, manet deinceps absque saccharo vel alio additamento incorruptus: cujus favore acquirit balsamicum aliquid, haustusque æthereos sibi incorporatos transfert ad magnam entelechiam. Fumum sulphuris intelligit, qui & cadum vini à corruptione præservat. *l. asthm. & tuss. §.77. p. 301.*

6. *Succi interius hausti vires suas dotales corpori inferunt, cruditate verò facilè nocent.* Simplicissima est præparatio succorum ad usum corporis, quandoquidem particulæ activæ proprio vehiculo sic assumuntur. Non attingemus latius illud assertum notum, succos mediante fermentatione vinum, acetum & plura largiri, quod hoc ad fermentationem magis spectet. Fermentationem verò subire possunt magis succi vinosi, dulces, ubi sulphuris & acidi nexus est, hâc arte excutiendus & liberandus.Sufficiat de succis sibi relictis impræsentiarum agere.Plura talia experimenta prostant,ut succum rutæ, senecionis, sedi majoris in epilepsiâ adhibent.Sic succus plantaginis in febribus intermittentibus proficuus est. Succum raphani in tussi & respiratione læsâ hauriunt,quo etiam medici olim usi fuêre ad ciendum vomitum. Frequentissimè omnium in usum cedunt

duht hodienum ſucci plantarum antiſcorbuticarum, naſturtii, cochleariæ, becabungæ, fumariæ, abſinth. tum per ſe adhibiti recens expreſſi per aliquot plures dies, tum cum ſero caprino; adeò, ut non pauci hunc modum pro polychreſto & tantum non univerſali & annuo commendent, ad inſtar acidularum quaſi. Et negandum ſanè non eſt, in ſcorbuto calido & frigido, pro re natâ, hæcce diluentia & humectantia ſimul actionem ſuam egregiè exercere; id ipſum tamen cum grano ſalis capiendum, neque eo abutendum eſt. Succi omnes ob particulas aqueas & heterogeneas crudiores ſunt & flatulenti, ſi præſertim largiori hauriantur quantitate. Maxima ergò ratio habenda in horum uſu ventriculi, ne illum gravemus onere crudiorum, laxemus humore nimio minus evaporabili, atque ſic fermentum, calorem & tonum peſſundemus; præcipuè cum jam dum flatibus gaudeant & cruditatibus ſatis hypochondriaci & ſcorbutici iſti; multùm verò in robore ventriculi ſitum ſit ad ſuperandum vel tolerandum ſaltim morbum. Ut itaq; non improbamus uſum, concinnum & debitum ſic inſtitutum; ita abuſum culpamus & damnamus, præſertim cum experientia teſtata fuerit non ſemel, inde malum auctum, inde appetitum dejectum, (quo quid gravius accidere poteſt miſellis?) & naturam in oppugnando morbo potius læſam, quàm adjutam. Unde ſatius ſæpè fuerit, embammatibus ex iſtis ſuccis, cochleariæ, raphani ruſticani, naſturtii, bonâ cum pace ventriculi, archei, & ſanitatis hinc uti, aliiſque diluentibus, quàm crudis & puris putis ſuccis. Habent ſanè ſucci aliquod privilegium etiam præ aliis formis & præparationibus, unde ſuccus iridis noſtratis in hydrope laudatiſſimus eſt, ad cochlear j. vel ij. hauſtus, quod à decocto, infuſo, aquâ non expectaveris, ſed probè omnia conſideranda, ne excedamus, vel lædamus naturam, cujus miniſtri ſumus.

7. *Succi & externis uſibus non paucis corpori, & præparationibus aliis medicis inſerviunt.* More aliorum medicamentorum uſu gaudent primario & ſecundario, tum ſolitario, tum comitato & miniſtrante. Elucebit topicus hic uſus exemplis quibusdā concinnis. Sic ſuccus majoranæ, betæ, puleg. errhinum, ſunt egregium. Suc-

cus anagallidis præbet errhinum & collyrium; Succus urticæ hæmorrhagiam narium sistit exterius & interius, quo cum imbibitum stercus asininum quibusdam experimentum satis probatum est ad hæmorrhagias tantum non quasvis. Succus fumariæ est ὀξυδερκικὸν eximium, instillatus in oculos; quem in finem etiam succus expressione prosiliens ex corticibus citri recentibus non rarò in oculos projicitur. Succus ceparum barbam auget, auditui & ambustis medetur. Succus esulæ & chelidonii majoris verrucas delet; oxylapathi lichenes & scabiem. Succi inserviunt epithematibus, ut verbenæ, sedi majoris, ad frontem & dolorem capitis: unguentis & linimentis, exemplo unguenti de apio, de linariâ, de acetosâ, cujus succus expressus cum butyro frixus est rubefaciens & dissipans. Faciunt ad unguenta & emplastra, exemplo succi hyoscyami, solani, nicotianæ, cicutæ; ad destillationes aquarum, exemplo aquæ becabungæ, betulæ, aquæ cinamomi cydoniatæ, aquæ cordialis H. S. frigidæ, quo de vid. *Deodat*. & aliarum. Ad tincturas, v. g. martiales extrahendas, exemplo succi pomorum, acetosæ, cydoniorum, qui & ad extractum opii, ad fermentum ℥ii &c. usum habet. Ad sirupos, exemplo violarum, rosarum, scabiosæ, portulacæ &c. Ad rob, mivas, sapas, gelatinas.

8. *Liquores animalium spontanei succos æmulantur, expressi minus usitati.* Tales liquores sunt sanguis, fel, urina. Sanguinem humanum haurire non minus crudele videtur, quàm profundere, quocunque demum usu fiat, sive epilepsiæ profligandæ, seu adstringendi sanguinem fluentem, seu alio. Nullum ferè medicamentum crudelius & ignorantiæ rerum majus indicium laudari potest. Ut absurdissimum hinc sit *Ficini* commentum, ad vitam longam commendantis sanguinem humanum, crasso admodum errore. Sanguinis verò animalium exiccati & in clibano tosti alia paulò est ratio, ut sanguinis hirci in casu ab alto, pleuritide & calculo; asini in melancholiâ, leporis in dysenteriâ, & sic porrò; isto enim pacto sanguis alium assumsit characterem, & in aliud ens degeneravit, sive sanguis esse desiit, licet, ut verum fateamur, illis etiam carere possimus in medicinâ. Sic sanguis columbarum

barum externè recens sub alis emissus in sugillatione commendatur, qui usus externus magis concedi potest; unde & sanguis maternus, lochiorum, ad nævos maternos laudatur, ut alios usus non laudemus, quas ob virtutem nitrosam exercet, refrigerantem & abstersivam. Mirandũ est, veteres sanguinẽ menstruũ pro venenato habuisse, reliquum humanum pro salutari, cum tamẽ substantiâ & essentiâ non differant quicquam. Sanguis taurinus haustus, quo nonnulli enecti scribuntur, pro veneno itidem habitus, cum tamẽ indemnis non minus ac homo sit taurus. Fellium item rarior usus est, quamvis ad epilepsiam commendent guttulas aliquot fellis horum illorum animaliũ. Fel abstersivo usu pro oculis detergendis, anthelmintico item, & stimulante commendabile est, tum internè, ut ad partum facilitandum fel anguillæ, tum hirci externè ad impotentiam. Referri huc potest succus è stercoreis globulis equinis expressus, quem in colicâ, pleuritide, & aliis affectibus dilaudant, de quo experimentum vide in *Manlii Miscellan.* Imò in aulis nonnullis multum æstimatur etiamnum pro æstu febrili & aliis usibus.

LIBRI II. SECTIO IV. CAPUT VII.

De Rob.

Visenda verò sunt etiam aliâ facie succi, inspissati scilicet & variis formis tum pro gulâ, tum usu medico formati. Sed quis omnes illecebras illas enumerare possit? Satis sit, minus officinis usitatos vel verbo tangere. Hinc not. de ROB:

1. *Rob sunt succi fructuum pulposi spissi, seu pultiformes.* Rob ad instar aliarum vocum plurium ex Arabicâ scholâ in medicinam illatum est. Cum verò nonsolùm ex Lexicis scriptorum, sæpè ignarorum artis, sed ex genio linguæ & rei substratæ consideratione de nominibus talibus judicandum sit, Rob vocant Arabes latius succos fructuum densatos, seu inspissatos, quod Latini strictius paulò de succo uvarum sic præparato efferunt, sapam dicendo, seu defrutum & calcœ-

num, mustum ad tertias coctum. Mirandum non est, ab Arabibus medicos retinuisse nomina, tanquam inventoribus seu excultoribus, cum plura talia etiam in aliis linguis supersint, v. g. magazin, i. e. armamentarium &c. Germani commodè id vocant Mueß/ à consistentiâ. Utut verò succi etiam alii inspissentur coctione pro usu officinarum, per dicta; illi tamen rob non audiunt, sed vel succi nomen retinent, inprimis qui densantur, ad solidam usque formam, uti v.g. succus glycyrrhizæ apud nos in pastillos cogitur, vel glutinis instar purior paratur, succus item acaciæ, succus viridis &c. solidâ formâ veniunt. Reliqui etiam succi inspissati herbarum, ut absinthii, fumar. agrimon. scordii, verben. &c. extractiformia quasi idem nomen retinent, ad electuaria & pilulas impendendi. Quæ verò magis succulenta sunt, ut fructus arborum & plantarum, quæ pulpam habent in recessu, illa propriè præbent rob, succos spissos, pulposos. Sic elaterium rob æmulatur & dici commodè potest, ex cucumeris asinini fructu & succo paratum. Sic rob cynosbati & alkekengi nephritica sunt. Fructus enim huc faciunt vel succulenti per se, exemplo laudatorum, vel in recessu tales, ut baccæ juniperi.

2. *Rob coctione, expressione & inspissatione fiunt, cum vel sine additamentis.* Notissima vulgò hæc sunt, illam verò rationem ἐγχειρήσεως habent (1) quod menstrua aquea sulphuri resolubili, pulposo, mucilagineo debeantur, quatenus partes etiam balsamicæ, mediantibus terreis & coctione, igni auscultant, exemplo baccarum juniperi; (2) quod pulposa fixiora sint, & virtutē coquendo non solùm non amittant, sed & concentratam acquirant. Hinc coctio colligit & unit aquæ partes substantificas roscidas; coctio densat, partes aqueas abigendo, factâ interim probè agitatione, ne empyreuma contrahat, vel inæqualiter spissetur. Expressio separat acinos, partesque grossiores alias non minus ac succulentas ipsas. Quæ ergò succum non habent secum, sufficienti quantitate affusione aquæ pulpam dimittunt. Adduntur verò vel aromata, vel purgantia quoque, ut in diacydon. laxativo. Vinum verò cum coctione vires amittat, rectè omittitur, ejusque in locum mustum recipitur.

3. *Rob*

3. *Rob & affinia, miva ac gelatinæ, sacchari vel mellis additione gratiam, usum & consistentiam diversam sortiuntur.* Sacchari additione rob modò ad sirupos accedunt, exemplo rob nucum ex succo corticum nucum immaturarum, diamoron &c., modò gelatinas & panes præstant. Miva prædicatur ferè solùm de cydoniis, simplex & composita. Miva itidem succum notat ad mellis crassiusculi consistentiam coctum. Cumque gelatinosum tale quid quædam pulpæ præ se ferant, & magis γλισχρὸν, ut ribesia, mora, ex succis hisce puris & claris, cum saccharo coctis & inspissatis consurgit miva, vel gelatina, quas in scatulas ligneas, vel thecas etiam stanneas adhuc calidas effundunt, ut frigore congelascant æqualiter. Tacemus latere in quibusdam aliis quoque talem gelatinam, qualem in destillatione spiritus sambuci citrati ex cucurbitâ vitreâ observavimus elegantissimam. Hinc miva utrumque notat, succum, ut diximus, densatum, sirupiformem, & inprimis gelatinam. Ex quo obiter etiam inferre licet, quid de præparato cum succo cydoniorum opio, aliisque sit sentiendum. Reverà fermentatione illâ suâ insigniter recludit centra opii & extrahit, unde fermentum opii, ℥ii, dicimus; attamen succus ipse in se spissior est, & gelatinascit facilè. Unde plurimum debetur ipsi huic gelatinæ, ita ut essentia anodyna laudatissima sit, hoc modo parata, extracta hinc cum spiritu vini; ast extractum opii sive laudanum retinet illam γλισχρότητα, ut respectu cum aquâ simplici parati, solâ coctione, nec in pilulas tam facilè formari, minus verò cum pulveribus misceri, ut consultum est in praxi, possit. Uti verò factâ colaturâ ex succo cydoniorum & saccharo fit miva, & gelatina cydoniorum; sic quando citrà colaturam partis tenuioris, tam clarum sive tenue illud, quàm crassum substantificum cernitur simul, & cum saccharo percoquitur, ad justam spissitudinem, & hinc exiccatur, preloque subjicitur, fit cydoniatum sive panis cydoniatus, Quittenbrodt, gratiam etiam ab additis caryophyllis acquirens, alimentum medicamentosum egregium.

4. *Rob & succi inspissati medici vires temperatas obtinent,*

proprias & adſcititias, eſſentiis diffuſis, bolis, electuariis & pilulis inſervientes. Tacemus alimentoſas vires ſeu nutribiles, quas obtinent plurimas. Sulphur enim alibile temperatum plurimũ habet γλυκερȣ̃, plurimum nutrit. Pro medico uſu parata rob & ſucci inſpiſſati alii vires temperatas vel ideò obtinent, quod partibus volatilibus per coctionem abigi ſolitis careant, quod viſcedini ſulphuris inviſcatæ ſint ſalinæ, uti videmus alias in opio v. g. deſtillato ſalis volatilis plurimum emergere, ut gelatinam cornu cervi non laudemus. Hinc commodè adhibentur & per ſe & cum aliis, pro variis uſibus ſpecificis. Rob ſambuci ſudoriferum eſt euporiſton, ſerum fluxile & halituoſum reddens, & ſpeciatim in eryſipelate ſummi uſus. Rob ebuli in hydrope expetitur, cum bezoardico ♂li. Rob cornorum & myrtillorum roborat & adſtringit; rob diamoron, dianucum angïnoſis faucibus medentur; ribium & berberum refrigerant, modò alvi fluor non obſtet, quod etiam de aliis valet. Rob enim ob lubricitandi vim præſente fermentatione humorum minus proſunt. Hinc etiam purgantes pulveres cum rob ſambuci aliisque commodè ſumuntur, felici ſic conſequente effectu. Rob cynosbati nephriticum eſt, & temperans ardorem renum. Sic & diacydonium laxativum, ſeu gelatina cydoniorum laxativa lucida in officinis uſitata eſt, pro delicatioribus. Præbent etiam eſſentias, exemplo malvatici juniperini, ſambucini & aliorum. Sic rob alkekengi & per ſe prodeſt in calculo, iſchuriâ & aliis ſimilibus, & cum ſpiritu nephritico in eſſentiam redactum. Sic pulpa caſſiæ, tamarindorum rob eſt, ad bolos formandos aptiſſima. Sic in electuariis & rob & ſucci inſpiſſati inſumuntur, ut & in pilulis ipſis, ſed minus diffuſa. Ut uſum externum defenſivum refrigerantem aliosque non laudemus.

Rob itaq; ſunt ſucci fructuum pulpoſi, cocti, expreſſi, purgati & inſpiſſati ad juſtam conſiſtentiam, pro uſu alimentoſo & medicamentoſo vario.

LIBRI

Uæ vires ſalium ſint ſæpius igne
rimatus,
quæ ſint ſuccorum noſcere ab-
undè poteſt.
Sirupi dulcore ſuo medicamina con-
dunt,
ut poſſint velo hoc ſumi & amara
benè.
His argumentis dum rurſum animare
cathedram
ſuſcipis, ingenium duplice laude pro-
bas.

Nob. Dn. Reſpondenti de excellentibus in arte profectibus, ſtudio alacri ac indefeſſo, & conſecuturis præmiis inſignißimis ex animo gratulor αὐτοσχεδιασί.

PRÆSES.

OPtima deſpondes ægris, medicamina monſtrans.
BOESI. Sic inſunt optima ſæpe malo.

Nobiliſſ. atque literatiſſ. Dn. BOESIO, Inquilino amiciſſimo, honoratiſſimo, ex cathedrâ medicâ iterum medicamentorum rationes exponenti, FELICITER! adclamans, paucula hæc ſcrib.

SCire debet Medicus, qui curat pellere morbos,
Pharmaca, quæ nobis hinc tria regna ferunt.
Ast hoc non satis est: varias quoque condere formas
Novit: permultas indit & hisce vires.
Hoc tua sat clare cum dissertatio monstret,
Laudo conatus; præmia digna precor.

Nobilissimo atque Doctissimo Dn. BOES, Amico suo æstumantissimo, paucula hæcce in perennantem sui memoriam apponere voluit

Johannes Christophorus Schnetter,
p. t. Physicus Saxo-Ducalis Heldburgensis.

Kling-Gedicht /

SO recht! so muß man sich vorhero zubereiten /
Wenn man den Scheitel einst wil sehen Zierbeschönt;
Wer Fleiß und Tugend ehrt/der wird mit Preiß gekröhnt;
Ein Fauler aber hat mit Hohn und Spott zu streiten.
Wol Dir! daß Dich durch Kunst zum Ehren-Thron wil leiten
Des Grossen Wedels Hand/von Dessen Ruhm erthönt
Der Fama Lob-Posaun / den Sachsen Gnadbelehnt/
Und Teutschland preißbar nennt den Phöbus unsrer Zeiten.
Mir deucht ich sehe schon den grünen Lorbeer-Häyn /
Woselbst die Musen sind bemüht den Kranz zu winden/
Der zum verdienten Lohn soll deine Schläffe binden
Und deiner Wissenschafft ein schönes Merckmahl seyn.
Verfechte drum voritzt die Art der Artzeneyen
Den Krancken einst zur Hülff/ Dir selbst zum Wolgedeyen!

So glückwünschet zur abermahligen Probe der rühmlichsten studien seines Hochwehrten Freundes und Landes-Mannen

Johann Rabe /
von Ragnit aus Preussen / D.R.B.